

**MTA TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT  
JOGTUDOMÁNYI INTÉZET**

1014 Budapest, Országház utca 30.

Postacím: 1250 Budapest, Pf. 20.

Telefon: (1) 355 7384; Fax: (1) 375 7858

E-mail: jakab.andras@tk.mta.hu; honlap: <http://jog.tk.mta.hu/>

**I. A kutatóhely fő feladatai 2013-ban**

Az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetének legfontosabb feladata az alapkutatások végzése a jogtudományok terén. Alapkutatás az, aminek elsődleges célközönsége a tudósközösség (ez persze nem zárja ki, hogy adott esetben a joggyakorlat is hasznosnak tekintse azt). Az alapkutatásokon belül (amelyeket természetesen az egyetemeken is végeznek) a legfontosabb és specifikusan intézeti feladat a közös nagyprojektek (internetes enciklopédiák, tudományos nagykommentárok) megvalósítása, amelyekre helyzetük miatt egyetemi műhelyek kevésbé alkalmasak.

Másodlagos feladatoknak a TK SZMSZ, az MTA Alapszabály és az MTAtv. szerint a következők tekintendők: a hazai és külföldi tudományszervezési feladatok ellátása; együttműködés hazai és nemzetközi tudományos műhelyekkel; külföldi kutatók fogadása; a polgárok jogtudatának erősítése, a tudományos eredmények népszerűsítése és társadalmi hasznosítása.

Harmadlagos feladatnak a tekintendő a jogalkotási tanácsadás, szakemberképzés és a szaktanácsadás, szakvélemények készítése. Az intézet mint intézmény azonban csak akkor vállal ilyen szerepet, (a) ha erre kifejezett felkérés érkezik a jogszabályokban arra felhatalmazott szervektől, vagy (b) ha a megbízás jelentős elméleti haszonnal is jár, vagy (c) ha megfelelő térítést fizetnek az intézet munkájáért (akár állami, akár privát megbízó). Térítés ellenében is csak akkor vállaljuk a megbízást, ha a téma elfogadható, vagyis az nem kompromittálja erkölcsileg az intézetet, nem rombolja a presztízsét.

A legfontosabb intézeti feladat tehát egyértelműen az alapkutatások nemzetközi színvonalú és nemzetközi fórumokon is megmutató végzése.

**II. A 2013-ban elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények**

*a) Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények*

*a.1) Személyi átalakulás*

Az intézetet a tárgyévtől új igazgató vezeti, a korábbi igazgató kutatóprofesszorként folytatja tevékenységét az intézetben. A tárgyévben 4 kutató jogviszonya közös megegyezéssel megszűnt, 5 munkatárs (ebből 3 fő volt kutató) nyugdíjba ment, 2 kutatónak pedig a határozott idejű nem beépített forrásból fizetett fiatal kutatói állása lejárt, míg 1 fő határozott idejű jogviszonya lejárt. Az év végén 1 fő fiatal kutató jogviszonya közös megegyezéssel megszűnt.

Az intézethez szakmailag kötődik 2 kutatóprofesszor emeritus is, akik több évtizeden keresztül álltak közalkalmazotti jogviszonyban (kutatóként). A kutatóprofesszor emeritusok szakmai-tudományos teljesítménye az intézethez kapcsolódik továbbra is.

Külső források bevonásával azonban lehetővé vált több lépésben 20 új kutató felvétele (köztük három külföldi állampolgárságú, amiből két közalkalmazott, egy pedig fizetés nélküli vendégkutató; jelenleg a kutatók összlétszáma 47 fő, vagyis a kutatók mintegy fele új munkatárs). Az állások túlnyomó része angolul is meghirdetésre került, külföldi jelentkezők részére angol nyelvű interjúkat szervezett az intézet. A felvételi eljáráshoz ötfős interjúbizottság került felállításra, amelyben az összesen mintegy 70 jelentkező közül szavazással döntöttek a felvételtől az előre megadott (és a jelöltekkel is közölt) szempontok alapján. Ezek a szempontok a következők voltak: eddigi publikációs eredmények, a kutatási profilnak az intézeti irányokhoz való illeszkedése, a pályázati pénzek szerzésében való eredményesség, a nemzetközi profil és a kutatás során várható módszertani újítások.

Az új kutatók túlnyomó része félállásban dolgozik az intézetben. Ennek többértéke van. (1) Egyrészt az intézetnek a jogtudományi diskurzusban betöltött központi szerepét erősíti az, ha minél több jogtudós kötődik jogviszony keretében az intézethez, ezért intézményi érdek a létszám (akár félállásokra való osztás révén) növelése. (2) Másrészt a kutatóhely minél több kollégát ki szeretne próbálni. Az új kollégák egyelőre mind csupán egyéves, határozott idejű szerződést kaptak, amelyek – a tervek szerint – egy további évre még meghosszabbíthatóak 2014 folyamán, majd pedig a határozatlan idejűvé alakítás előtt kiértékelésre kerülnek az eredmények, és csak a legjobbak szerződése alakul át határozatlan idejűvé. Vagyis a nagyobb merítés hosszú távon a meritokratikus kiválasztást is segíti. (3) Végül pedig szigorú összeférhetetlenségi szabályokat vezettek be (TK-s szintű szabályokban), amelynek az volt a célja, hogy a kutatókat arra késztesse, hogy tényleg a kutatásra koncentráljanak. Vagyis az elköltött adófizetői pénzből valóban a fő feladatnak tekinthető alapkutatást segítsék. Az intézeti státusoknak ugyanis részben az is a funkciójuk, hogy a legjobb tudományos kvalitásokkal rendelkező magyarországi egyetemi oktatóknak megadja a lehetőséget arra, hogy ne kényszerüljenek ügyvédi vagy egyéb gyakorlati munkára, illetve külön díjazással járó egyetemi adminisztratív feladatokra. Ezek a szigorú összeférhetetlenségi szabályok azonban csak a teljes státusú kutatókra alkalmazandók, s ezért a kutatók egy része kifejezetten csak a félállást tudta vállalni (a korábbi teljes státusú munkatársak közül is volt olyan, aki emiatt félállásra kérte magát átminősíteni).

A kutatói állomány nemzetközibbé tétele érdekében a fentebb már említett angol nyelvű álláshirdetéseken túl (amelynek nyomán két kutató került jogviszonyba, egy kutató pedig vendégkutatóként tevékenykedik), további lépéseket tettek, illetve terveznek tenni: (a) 2013 folyamán megállapodást kötöttek a Fulbright Alapítvánnyal, amelynek értelmében 2014 szeptemberétől 10 hónapig (majd pedig minden évben újra szeptembertől 10 hónapig, 3 éven keresztül) egy amerikai alkotmányjogász vendégkutató fog az intézetben dolgozni. (b) Előrehaladott tárgyalási fázisban van a kutatóhely a Nemzeti Közszerződési Egyetemen arról, hogy egy közös fellowship program keretében további külföldi kutatókat kapcsoljanak be a magyar jogtudomány vérkeringésébe. (c) 2014 folyamán várhatóan három hónapra egy német vendégprofesszor fog az intézetben tevékenykedni, valamint 2014 szeptemberétől egy éven keresztül (a Visegrád Alap támogatásával) egy lengyel vendégkutató.

#### *a.2) Szervezeti átalakulás*

Az év során az intézet struktúrája is megújult. Az intézetben a kutatás szervezeti és tematikus szempontból ma három struktúra köré szerveződik: (1) osztályok, (2) kutatócsoportok és (3) kutatási projektek.

(1) Az intézet osztályai adminisztratív jellegű szervezeti egységek, melyek a tágabb értelemben vett kutatási területek szerint fogják össze a kutatókat. Az osztálybeli tagság változásához igazgatói engedély szükséges; minden kutató tagja valamelyik osztálynak, és egy kutató csak egy osztálynak lehet tagja. Az osztályok elnevezése az intézmény kutatási prioritásait tükrözi, és iránymutatásul szolgál a személyi állomány bővítéséhez. Az osztályok működését érintő feladatok ellátásáért az osztályvezetők felelősek. Az osztályvezetőkkel szemben elvárás egy kutatócsoport alakítása és vezetése is. Jelenleg három osztály működik, amelyek nevükben is tükrözik az intézet kutatási prioritásait: (a) Alkotmányosság és Jogállamiság Kutatásának Osztálya, (b) A Nemzetközi Jog és az Európai Jog Belső Jogi Érvényesülésével Foglalkozó Kutatások Osztálya, (c) Piacgazdaság Magánjogi, Büntetőjogi, és Közigazgatási Jogi Garanciái Kutatásának Osztálya.

(2) A kutatócsoportok egy konkrét kutatási téma gondozásával foglalkozó kisebb, határozatlan idejű kutatói közösségek, melyek kiemelt szerepet játszanak az intézmény kutatási céljainak megvalósításában. Személyi összetételük a kutatott témához igazodik, egy csoport munkájában több osztály vagy intézmény kutatói is közreműködhetnek. Egy kutató egyidejűleg több csoport tagja is lehet; a tagsághoz formális engedélyre nincs szükség, csupán a kutató és a csoportvezető közti informális megállapodáson alapulnak, amelyek bármikor felbonthatók. A kutatócsoportok működését érintő feladatok ellátásáért a kutatócsoportok vezetői felelősek, ezt a pozíciót mindig a kutatott téma elismert szakértője tölti be. Jelenleg hét kutatócsoport működik: (a) alkotmányelméleti kutatócsoport (munkanyelve angol, vezetője külföldi), (b) interdiszciplináris jogi kutatások csoportja, (c) kisebbségi jogi kutatócsoport, (d) közigazgatás-tudományi kutatócsoport, (e) MTA Lendület kutatócsoport Magyarország közpolitikai lehetőségeiről az Európa Unió jogrendszerének keretei között, (f) nemzetközi jogi vitacsoport (angolul), (g) összehasonlító alkotmányjogi kutatócsoport, (h) többszintű alkotmányosság kutatócsoport.

(3) A kutatási projektek a Társadalomtudományi Kutatóközpont által elismert, konkrét kutatási téma gondozására megfogalmazott, határozott időre szabott nagyobb kutatási tervek. Személyi összetételük a kutatott témához igazodik, egy projekt megvalósításában több osztály, kutatócsoport vagy intézmény kutatói is közreműködhetnek. Egy kutató egyidejűleg több projektben is közreműködhet. A kutatási projekteket érintő feladatok ellátásáért a kutatásvezetők felelősek. A kutatási projektek rendszerint belső vagy külső forrásból származó finanszírozással működnek. A tárgyévben (és jelenleg) a következő projektek működtek az intézetben: (a) A jog tudománya. Tudományelméleti és -történeti írások, gyakorlati tanácsokkal, (b) A magyar lakosság jogtudata, (c) A választási szabályozás fejlődése és a pártrendszerek működése Kelet-Közép-Európában, (d) CONREASON Project (angolul), (e) Emberi jogi enciklopédia, (f) Internetes jogtudományi enciklopédia, (g) MTA Lendület Projekt Magyarország közpolitikai lehetőségeiről az Európa Unió jogrendszerének keretei között (az intézet égisze és szakmai felügyelete alatt zajlik az első jogtudományi tárgyú Lendület-projekt), (h) Nemzeti jogi bibliográfia, (i) Perelhúzás (angolul), (j) Sarkalatos átalakulások -- A kétharmados/sarkalatos törvények átalakulása 2010/2014, (k) Személy és személyiség a jogban, (l) Az EU jog végrehajtása a tagállamokkal szemben (angolul), (m) A jogvédelem hatékonyságának közigazgatási jogi aspektusai (angolul).

### *a.3) A kutatás belső értékelése és a kutatást segítő eljárások*

A 2013-as változások alapfilozófiája, hogy az intézet többet vár el a kutatóktól, cserébe ehhez több infrastrukturális segítséget is nyújt. Az előbbi jegyében (TK szintű szabályozás alapján) új pontozásos értékelési rendszer került bevezetésre, amely erősen honorálja (és ezáltal a jövőre nézve bátorítja) a külföldön, *double blind peer reviewed* folyóiratban való angol vagy

más világnyelven való publikálást. Ennek oka az, hogy egy erősebb versenykörnyezetben szeretné a kutatóhely a kutatókat megméretetni, és ezáltal az intézet nemzetközi elismertségét is javítani.

Ennek sikeressége érdekében a TK nemzetközi mobilitási alapjára (=nemzetközi konferenciák utazási és részvételi költségei) és nemzetközi publikációs alapjára (=idegen nyelvű kéziratok lektorálása költségei) pályázhatnak az intézet kutatói. A pályázatok túlnyomó része sikeres volt, ami az idegen nyelvű publikációk számának jelentős növekedésében is látszik. Fialat kutatók részére a TK ezen felül egy hat foglalkozásból álló *academic writing* kurzust szervezett (a CEU oktatóinak meghívásával), amelyen az intézet számos kutatója részt vett.

A CEU-val együttműködési megállapodást kötött az intézet, amelynek értelmében egymás eseményei kölcsönösen látogathatók (ez ténylegesen is működik, és kölcsönösen látogatják is a kutatók egymás különféle eseményeit), a kutatók továbbá belépést nyernek a CEU könyvtárjába és annak kurzusait is látogathatják.

A magyar nyelvű kutatás elősegítése érdekében a tárgyév közepétől minden kutatóknak saját belépési kódot biztosít a kutatóhely a HVG-ORAC Jogkódex adatbázisához, amely nemcsak jogszabálytár, hanem a nevezett kiadó folyóiratainak digitalizált változatait is tartalmazza. Az idegen nyelvű jogi folyóiratokat is tartalmazó Cambridge University Press online, valamint az EBSCO Legal Source újonnan elérhető adatbázisok. (Korábbi magyar és idegen nyelvű adatbázisokként továbbra is elfőzetése van kutatóközpontnak a könyvtári gépeken Complexre, valamint minden gépen az eisz.hu-ra, ami a JSTOR Archive-ot is tartalmazza.)

Ugyancsak újdonság, hogy az Országgyűlési Könyvtárba (OGYK) az intézet minden kutatójának belépőt biztosít. 2014 tavaszától folyóirat-figyelést is végez a kutatók számára az OGYK, a kutatók által kért folyóiratok tartalomjegyzékének megküldésével. Tárgyalások folytak továbbá az OGYK-val arról, hogy annak elektronikus adatbázisait miként tudják távoli gépeléssel az intézetből használni.

Új intézményként hetenkénti (csütörtökönkénti) műhelyvita került bevezetésre, amelyen kétórányi időtartamban az összes kutató (kötelezően) részt vesz. A műhelyviták célja, hogy majdnem kész tanulmányokat, különféle fázisú projektterveket, esetleg monográfiákat megvitassanak, ezáltal a szerző szakmai visszajelzést/módosító javaslatokat kaphasson a nyomtatás (internetes megjelenés) előtt. Az ilyen események nem csupán a szerzőnek, hanem a hallgatóságnak (különösen a hozzászólóknak) hasznosak, hiszen jogtudományi agytornára és információszerzésre adnak lehetőséget. Cél egyúttal az, hogy erősítse azt a mentalitást, miszerint a jogtudományi szövegeket mindig csiszolni lehet és kell, s erre a kollégák megjelenés előtti visszajelzése a legalkalmasabb. A viták mintájául a nyugat-európai műhelyszemináriumok (*faculty seminar*) szolgálnak, s arra az előfeltevésre építenek, hogy a jogtudományi munkák értéke elsősorban attól függ, mennyiben képesek a jogi és/vagy jogtudományi diskurzust befolyásolni. A jogtudományi közösség által befogadhatatlan vagy érthetetlen művek ugyanis nem töltik be funkciójukat, bármilyen zseniális rejtett tartalma is van a kérdéses műnek. A potenciális befogadó közönség tesztelésének intézményes keretét adja a műhelyvita-sorozat. Az eseményeket azonban nem csupán az intézet kutatói, hanem a teljes hazai jogtudományi közösség számára is nyitva tartjuk (előadói és hallgatói minőségben is); külső kollégák számára a részvételt előzetesen a műhelyviták szervezőjével szükséges egyeztetni. Minden kutatónak évente legalább egy alkalommal be kell mutatnia egy kéziratot, kétfévente egyszer pedig egy angol nyelvű írást angolul kell bemutatnia. A műhelyviták nyelve angol és magyar. Főszabály szerint minden hónap első és harmadik csütörtökén angol, a többi alkalmon magyar a munkanyelv. Az angol nyelvű alkalmakon értelemszerűen angol nyelvű kéziratok (projekttervek) megtárgyalására kerül sor. Ez egyrészt segíti a külföldi kutatók integrációját, másrészt a nemzetközi konferencia-környezetet szimulálja a magyar

kutatóknak, és így gyakorlási lehetőséggel segíti az utóbbiak nemzetközi érvényesülését -- összességében pedig hozzájárul a kétnyelvű (angol és magyar) intézet koncepciójának megvalósulásához.

Végül, de nem utolsó sorban, az intézet rendszeresen ad otthont a szakmai közösség nagy érdeklődésére számot tartó könyvbemutatóknak. A tárgyévben 3 ilyen rendezvényt is szervezett az intézet, ahol összesen 6 kötet került bemutatásra – ebből 4 munkát intézeti kutató írt, vagy szerkesztett, közülük 1 kötetet társszerzőségben, míg 1 kötetet a kutatóközpont alkalmazásában álló, de más intézetnél foglalkoztatott kutató jegyezt).

#### *a.4) A honlap és a publikációs fórumok megújulása*

Az intézetnek teljesen új [honlapja](#) van, amely angolul és magyarul is tartalmazza a legfontosabb információkat. Céljuk az, hogy ne csupán információt adjon, hanem tartalmat is. Ennek érdekében digitális tartalmakat (jogtudományi munkákat) helyeztek el rajta. Ez a jövőben az Állam- és Jogtudomány megjelenő számait is jelenti, valamint a frissen indult MTA Law Working Papers sorozatot.

Az Állam- és Jogtudomány című lap megújult, amely egyrészt hivatásos olvasószerkesztő alkalmazása révén stilisztikai csiszolást, másrészt *double blind peer review* bevezetése révén tartalmi szűrést és csiszolást, harmadrészt új szedésű lapterv által esztétikai átalakulást, negyedrészt pedig a lap szimbolikus pozicionálásának érdekében új szerkesztőbizottságot (jogi karok dékánjai és akadémikusok) jelent. Az átalakulás időigényesebb volt, ezért a tavalyi számok jelen dokumentum lezárásával kerülnek csak nyomdába, de a remények szerint a jövőben ez gördülékenyebben fog menni. A kutatók számára kötelezettségként került továbbá bevezetésre, hogy évenként legalább egy írást kötelesek felajánlani a folyóirat számára. A folyóirat digitalizálásáról lentebb szólnunk.

Új (internetes) publikációs fórumként 2014 januárjában megindult az MTA Law Working Papers sorozatot, amely ISSN-számmal rendelkezik, és amely PDF formátumban (oldalszámmal idézhető) módon tesz közzé gyorsan aktuális írásokat. Az intézeti Közlemények sorozat és a Jogi Iránytű szerepét ez a publikációs forma (illetve az utóbbiét részben az alább említendő blog) veszi át.

Az intézet vezetése elindította az intézet [Facebook-oldalát](#), amely az intézeti hírek kommunikációját hivatott megkönnyíteni a magyar jogtudománnyal; és felállították az intézet [YouTube-csatornáját](#) is, amelyen fontosabb intézeti események (díjátadók, konferenciák) videói tekinthetők majd meg.

Tervek közt szerepel egy email formájú heti rendszerességű hírlevél elindítása, amellyel szolgáltatást szeretne nyújtani az intézet a jogi karok oktatói felé azzal a szándékkal, hogy a különféle jogi karok eseményeiről (hirdetéseiről) egy központi email-listán az érdeklődőket, a szélesebb közvéleményt tájékoztatni lehessen. A terv egyeztetésre vár a jogi kari dékánokkal. További tervként jelenik meg egy intézeti blog beindítása, amely aktuális jogtudományi vagy joggyakorlati eseményeket kommentálhatna gyorsan. Ezzel is a kommunikáció könnyítése, egy új csatorna nyitása, illetve az információk áttekinthetővé tétele a cél.

Végül tervezési fázisban van egy speciális kereső felállítása, amely az ingyen elérhető internetes magyar jogi folyóiratokban tudna egyetlen központi oldalon keresni. Célja a magyar jogtudósok munkájának segítése, függetlenül attól, hogy az intézet munkatársairól van-e szó vagy sem.

#### *a.5) Az egyes osztályok és kutatási eredményeik*

## *Alkotmányosság és Jogállamiság Kutatásának Osztálya*

Az osztályon dolgozó kutatók kutatási területei közül megemlíthető a jogelmélet; az alkotmányelmélet; az alkotmányozó hatalom korlátozásának lehetőségei; az eljárási alkotmányosság; alapjogvédelmi eljárások; az arányosság problémája az alkotmányjogban; az alkotmányjogi érveléstechnika; az összehasonlító és nemzetközi alkotmányjog; az emberi jogok elmélete és gyakorlati érvényesülése; az összehasonlító kisebbségi jog; a hátrányos megkülönböztetés tilalma; az adatvédelem, illetve a *privacy* kérdései; a faji és etnikai hovatartozásra vonatkozó adatok kezelése; a büntetőjog alkotmányos alapjai; a rendészeti jog alkotmányos alapjai; a gyűlöletbeszéd; a gyűlölet-bűncselekmények; a történelmi igazságtétel (*transitional justice*); a terrorizmus elleni fellépés és a kivételes intézkedések (*exceptionalism*); pártok és politikai kampányok finanszírozása; továbbá a jogi oktatás kérdései.

Az osztály kutatóinak kiemelt eredményeihez sorolandó az alkotmányjogi érveléstan kapcsán egyes projektekben való vezetői részvétel, illetve az alkotmányjogi érveléstan témájában írott, rangos, lektorált nemzetközi szakfolyóiratban megjelent tanulmányai, valamint hazai, a témában úttörő jellegű monográfia.

Az osztály keretei között jelenleg 3 kutatócsoport működik (Alkotmányelméleti kutatócsoport, Kisebbségi jogi kutatócsoport, valamint a Többszintű alkotmányosság kutatócsoport) és a kutatók összesen 5 intézeti és 2 kutatóközponti projektben működnek közre.

Megemlíthető, hogy az osztály két külföldi (egy osztrák és egy egyesült államokbeli) kutatóval gyarapodott a 2013-as év során, egyik külföldi kutató pedig már kutatócsoportot is vezet.

Résztevő kutatók száma: 13 fő

## *A Nemzetközi Jog és az Európai Jog Belső Jogi Érvényesülésével Foglalkozó Kutatások Osztálya*

Az osztály, létszámával egyenes arányban, a kutatási területek rendkívül széles körének gondozásáért felelős. E területek között – az intézet megújult kutatási profiljával és az osztály elnevezésével összhangban – kiemelt helyet foglalnak el a nemzetközi jog, az Európai Unió joga és a belső jog viszonyával foglalkozó klasszikus elméleti és gyakorlatorientált, a jogterületek sokaságán átívelő kutatások. A nemzetközi jogot érintően, ide sorolhatók a nemzetközi béke és biztonság jogi aspektusait, a nemzetközi szervezetek – például az Egyesült Nemzetek Szervezete és a Kereskedelmi Világszervezet – működését és reformját, a nemzetközi viták bírói rendezését, az államok keletkezését és az államutódlást, az emberi jogok és a kisebbségek nemzetközi védelmét, a nemzetközi büntetőjogot, az átmeneti igazságszolgáltatást, a korrupció elleni fellépést, az állampolgárság és a hontalanság elméleti és gyakorlati vonatkozásait, a nemzetközi környezetvédelmi jogot, a nukleáris jogot, és a nemzetközi jog forrásait és történetét középpontba állító kutatások.

Az Európai Unió joga és a nemzetközi magánjog területén, az osztály kutatói kiterjedt kutatások keretében vizsgálják az uniós jogalanyiságot, az elmélyülő integráció, a tagállami szuverenitás és a nemzeti érdekek viszonyát, az európai közjogi rendszerben tetten érhető föderatív elemeket, az alapjogok védelmét és a menekültpolitikát, az európai ombudsman szerepét, az Európai Unió tágabb értelemben vett versenyjogát, gazdasági és pénzügyi, költségvetési és környezetvédelmi politikáját, kereskedelmi jogát, polgári eljárásjogát és

nemzetközi kollíziós jogát, az európai bűnügyi együttműködést rendező előírásokat, a közszolgáltatások és az új technológiák szabályozását, és az európai jogrendszer bizonyos elméleti kérdéseit.

Megemlítendő, hogy a kutatási feladatok ellátása során az osztály munkatársai, a lehetőségekhez mérten, nagy hangsúlyt fektetnek az összehasonlító módszer alkalmazására, ideértve a kelet-közép-európai térség tapasztalatainak figyelemmel kísérését is. Ez az eljárás érdemben hozzájárul a hazai jogrendszert érintő megállapítások tudományos megalapozásához, és fontos biztosítékaul szolgál az osztályon elért kutatási eredmények társadalmi és gazdasági hasznosíthatóságának.

Kiemelkedő publikációs eredménynek tekinthető, hogy Magyarországon első ízben jelent meg az állampolgárság és az államutódlás kapcsolatát feldolgozó monográfia, amelyet az osztály egyik kutatója jegyez. A kötet az államutódlás során felmerülő állampolgársági problémák átfogó vizsgálatára vállalkozik az állampolgárság általános kérdéseitől haladva az államutódlás speciális esete felé. Az elemzést esettanulmányok teszik teljessé, melyek számos példán – köztük hazai vonatkozású eseményeken – keresztül világítják meg a téma gyakorlati jelentőségét.

Hasonlóan fontos kutatási eredményként értékelhető egy a nukleáris jog különböző aspektusait részletesen tárgyaló tanulmánykötet, amely hazánkban szintén újszerű tudományos munkának tekinthető. A 4 szerző (köztük az osztály 3 kutatója) által jegyzett kötet a nukleáris energia békés célú alkalmazását és a nukleáris leszerelést érintő nemzetközi szabályozást dolgozza fel tudományos igényvel, de a mindennapi gyakorlat számára is hasznosítható módon.

A magyar lakosság jogtudatának vizsgálatáról szóló OTKA-kutatás eme osztály égisze alatt (az osztály kutatójának vezetésével) zajlik. A rendszerváltást követően csak részletkérdéseket vizsgáltak (pl. egyetemi hallgatók joggal kapcsolatos attitűdjei, az intézményi bizalom szerepe), átfogó kutatásra azonban még nem került sor. E projekt eme hiányosságot is orvosolni kívánja, nagy hangsúlyt helyezve az empirikus kutatásra.

Az osztály kutatói jelenleg 5 elismert kutatócsoportban (Alkotmányelméleti kutatócsoport, Többszintű alkotmányosság kutatócsoport, Interdiszciplináris jogi kutatások csoportja, Nemzetközi jogi vitacsoport, valamint az MTA Lendület-HPOPs kutatócsoport) működnek közre, 3 nagy intézeti projektben, 1 kutatóintézeti szinten elismert inkubátor-projektben, illetve 2 jelentősebb intézményen kívüli kutatásban vesznek részt.

Megemlíthető, hogy az osztály személyi állománya egy külföldi (egy német állampolgárságú) vendégkutatóval gyarapodott a 2013-as év során.

Eme osztályhoz kötődik a 2013-tól működő MTA Lendület-HPOPs Kutatócsoport, amely Magyarország közpolitikai lehetőségeit vizsgálja az Európa Unió jogrendszerének keretei között. A kutatócsoport célja, hogy a tudományterület hagyományos kérdésein és megközelítési módjain túlmutató munkával olyan jogi információkat tárjon fel és tegyen hozzáférhetővé, amelyek megalapozzák Magyarország eredményes európai uniós tagságát, valamint elősegítik a kiemelt fontosságú közpolitikai kérdések megoldását és a nemzeti érdekek hatékony képviseletét az Európai Unióban. A kutatás a kormányzat és más politikai szereplők által közvetlenül hasznosítható, stratégiai jelentőségű döntések előkészítésére alkalmas eredményeket ígér. A kutatócsoport a tárgyévben kezdte meg érdemi működését 6 fős személyi állománnyal, valamint a kutatást megalapozó és segítő kutatási infrastruktúra kialakításával.

Résztevő kutatók száma: 19 fő

*Piacgazdaság Magánjogi, Büntetőjogi, és Közigazgatási Jogi Garanciái Kutatásának Osztálya*

Új, a kurrens társadalomtudományi problémák pontosabb megjelenítését szolgálja az újjászervezett osztály, amelynek profilja szerint a magánjogi jogviszonyok általános kérdésein túl (polgári jogi generálklauzulák, tulajdonjog, szerződési jog, kártérítési jog, társasági és öröklési jog, biztosítási jog) kiemelten foglalkozik a jog és közgazdaságtan viszonyának elemzésével (joggazdaságtani elemzés, közösségi gazdaságtan) és az összehasonlító polgári eljárásjog kérdéseivel (fizetéseképtelenségi jog, jogi segítségnyújtás). Kiemelt feladatként jelentkezik az új polgári eljárásjogi törvény előkészítésében való részvétel, valamint az új Polgári Törvénykönyv hatásainak vizsgálata és alkalmazásának elősegítése. Más osztályok kutatóival együttműködve a kutatók vizsgálják az emberi jogok növekvő szerepét a magánjogi jogviszonyokban, a gazdasági alapjogok problémáját, valamint az Európai Unió jogának hatását a magánjogra.

A piacgazdaság büntetőjogi aspektusainak vizsgálata során kiemelt szerephez jutnak a gazdasági büntetőjog és bűncselekmények átfogó elemzése mellett a büntető eljárásjog alapkérdései is.

A piacgazdaság közigazgatási garanciának elemzése körében a kutatási fő irány az állami szerepkörök változásának hatása a közigazgatás helyére és szerepére az állami szervek és funkciók rendszerében. Ezen belül kiemelt területet képeznek a közigazgatás struktúrája, működése, fejlődéstörténete, külföldi hatások a magyar közigazgatás-tudományban az európai és nemzetközi összehasonlító közigazgatási jogi vizsgálatok, a közpolitikával, kormányzati döntéshozattal összefüggő elemzések, a közszolgálat alapvető problémái, valamint a jog közigazgatás általi érvényesítése.

Sajátos kutatási területet képeznek az osztály munkájában a jogalkalmazással összefüggő kutatások: a perelhúzóadás megakadályozásának eljárásjogi aspektusai, az érvelés mintázatai a magyar bíróságokon, az ítélezés-elmélet és a jogszabályok közigazgatási végrehajtásának kérdésköre. Az elemzéseket jelentős részben kiegészíti a jogszociológiai és joggazdaságtani szempontok bevonása. Ily módon biztosítható, hogy a piacgazdasági garanciák jogtudományi vizsgálatából származó eredmények a szűkebb tudományos, jogalkotói és jogalkalmazói szférán túlmenően, a társadalmi és gazdasági viszonyok szélesebb körében hasznosíthatóak legyenek.

Érdeemes kiemelni, hogy a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium támogatásával valósul meg a perelhúzásra fókuszáló kutatás, amely a tárgyévben indult, és várhatóan 2014-ben fejeződik be. A polgári perek elhúzóadása különböző okokra vezethető vissza, amelyek közül azonban különös figyelmet érdemel a felek és képviselőik által alkalmazott perelhúzó taktikák alkalmazásából eredő elhúzóadás, amely képes az egyébként kielégítő átlag-pertartamot produkáló országokban is jelentős késedelmet eredményezni az egyedi ügyekben, a perelhúzás szempontjából sérülékenyebb jogrendszerekben pedig a bírósági eljárások átlag-időtartamát is jelentősen megnövelni.

Kiemelt eredménynek tekinthető a magyar szerződési jog gazdasági elemzéséről írott monográfia, amelyben a hazánkban iskolateremtőnek minősíthető szerző jelentős tudományos újszerűséggel tárja fel a 21. századi tudományos gondolkodást alapvetően meghatározó területet. Az osztály egy másik kutatója a közelmúlt nevezetes vád- és védőbeszédeiről közöl egy monografikus igényű összeállítást, amely a nagyközönség számára és a hazai jogászképzésben kiemelkedő hasznossággal bír, és a büntetőeljárás társadalmi elfogadtatását, a közvéleményt különösen foglalkoztató eljárások megértését nagyban szolgálhatja, mivel a



szerző híres történelmi példákon keresztül szemlélteti a bűnügyi jogtudomány egyes ma is igen aktuális kérdéseit.

Az osztály kutatói jelenleg 4 elismert kutatócsoportban (Kisebbségi jogi kutatócsoport, Közigazgatás-tudományi kutatócsoport, Interdiszciplináris jogi kutatások csoportja, Összehasonlító jogi kutatócsoport) működnek közre, 8 nagy intézeti projektben, 1 kutatóintézeti szinten elismert inkubátor-projektben, illetve 1 jelentősebb intézményen kívüli kutatásban vesznek részt.

Résztvevő kutatók száma: 15 fő.

#### *b) Tudomány és társadalom*

Az intézet kutatóinak tevékenysége több területen is hozzájárult a társadalmat foglalkoztató kérdések megválaszolásához és a tudományos ismeretek terjesztéséhez. Az intézet rendezvényei szinte kivétel nélkül nyilvánosak (előzetes regisztrációhoz kötöttség természetesen előfordul) és ezek programját, főbb paramétereit az új, frissített, meglehetősen informatív kétnyelvű (magyar és angol) intézeti honlap mindenkor közzéteszi. Az intézet rendezvényeiről – túl a honlapon való meghirdetésen – elektronikus tájékoztatás útján valamennyi releváns hazai kutatóhely (idegen nyelvű rendezvények esetén, valamint a kutatók szakmai kapcsolatai alapján egyes külföldi szakmai műhelyek) is értesül-értesülnek.

Kiemelkedő rendezvényként, az intézet 2013 májusában nagy érdeklődésre számot tartó nemzetközi konferenciát szervezett az uniós jognak a tagállamokkal szembeni érvényesítésével, annak végrehajtásával kapcsolatos vonatkozásairól (*The Enforcement of EU Law against Member States*). A tudományos rendezvény támogatói az Egyesült Államok, Franciaország, Hollandia és Svédország nagykövetsége, valamint a Francia Intézet voltak, ehhez mérten az eseményen számos állam (köztük az Egyesült Államok és számos uniós tagállam) a legmagasabb, azaz nagykövetségi szinten képviseltette magát. Az eseményen elhangzott számos előadást nemzetközileg elismert, tekintélyes szakemberek tartották, többek között a Harvard Egyetemről és vezető nyugat-európai egyetemekről. Az eseményen megközelítőleg 100-an vettek részt, és a szervezők, valamint a fővédnökök igen nagy sikerként értékelték az eseményt. A konferencia kötetének kibővített változatának tervét azóta az Oxford University Press publikálásra elfogadta, a kéziratok első változatának megvitatására 2014 júliusában a Berlinben kerül majd sor, a megjelenés pedig 2015 elejére várható. A projekt az MTA-n indult, de mára az MTA, a Wissenschaftszentrum Berlin és a Groningeni Egyetem közös nemzetközi projektjévé szélesedett.

2013 áprilisában tartott előadást az intézetben Aharon Barak, az izraeli Legfelső Bíróság volt elnöke, korábbi legfőbb ügyész, a jeruzsálemi Héber Egyetem, a Herzliya központ professzora, a Yale Egyetem, a Torontói Egyetem, a Georgetown Egyetem és a CEU vendégprofesszora, *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right* címmel.

2013 nyarán az intézetben tartott nagyszerű előadást *Judicial Ethics and the Rule of Law* címmel az USA Legfelső Bíróságának tagja, Anthony Kennedy bíró. A kivételes, a hazai tudományos közösségben szinte példa nélküli érdeklődés mellett megvalósuló rendezvényen számos társadalmat foglalkoztató kérdés jogtudományi szempontú megközelítésről esett szó, és a hallgatóság tagjainak lehetősége nyílt kérdéseket is feltenni.

Az intézet két folyamatosan megvalósuló programsorozat keretében is biztosítja a társadalmat foglalkoztató kérdéseknek a tudományos közösségen kívül a laikusok számára való disszeminálását is. Nyilvános rendezvényként csütörtöki kutatási napokon kerülnek

megrendezésre az intézeti kutatók egyes műhelytanulmányait megvitató kutatószemináriumok, ahol a 2 felkért szakértők egyike mindig külső, az intézettel jogviszonyban nem álló elismert kutató. Ezen kívül, a *Sarkalatos átalakulások – A kétharmados/sarkalatos törvények változásai 2010-2014* címmel az intézet beszélgetéssorozat alapjait fektette le, amely projekt 2014 januárjában indul. Számos elemzés született már az új Alaptörvény kapcsán, de a korábbi kétharmados és a jelenlegi sarkalatos törvények szakmai vizsgálata eddig háttérbe szorult. A számos változás miatt gyakran csupán azok látják a pontos jogi helyzetet, akiknek ez a legszűkebb szakterületük, de a tágabb szakmai közvélemény számára sem elérhetőek az aktuális helyzetről készített, tudományosan is használható elemzések. A beszélgetéssorozat ezt a hiányt szeretné pótolni.

Kiemelt, a jogtudomány hazai művelése szempontjából mérföldkének tekinthető eredmény 2013-ban, hogy a több mint fél évszázados múltra visszatekintő Állam- és Jogtudomány folyóirat az intézet és HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. együttműködésének eredményeképpen ma már elektronikus formában is olvasható. A folyóirat 2000 utáni – a XLI. évfolyammal kezdődő – lapszámait a digitális rögzítést és feldolgozást követően a HVG-ORAC Jogkódex ingyen letölthető alkalmazásának részévé váltak, ezáltal bárki által térítésmentesen elérhetővé váltak.

Az intézet – a több esztendőre visszatekintő hagyományok folytatásaként, ám megújult tartalommal (Iuris Consulto Excellentissimo Díj mint életműdíj; Peschka Vilmos Emlékérem kiemelkedő elméleti munkásságért; valamint a gyakorlati vonatkozásokkal bíró jogtudományi munkásságért járó Pulszky Ágost emlékérem) – 2013-ban ismét átadta az intézeti díjakat. A rangos elismerések odaítéléséről szóló döntést a hazánkban működő jogtudományi karok dékánjaitól beérkezett jelölések alapján egy intézményi bizottság hozta meg.

Az intézet 2013-ban is, a kutatóközpont többi intézetével együtt bekapcsolódott az ún. Kutatók éjszakája programsorozatba, amelynek kiemelt célja a tudomány iránt érdeklődők, de azzal napi szinten nem foglalkozó laikusok számára hasznos, figyelemfelkeltő és informatív nyilvános rendezvények szervezése, ahol az elért tudományos eredmények disszeminálására nyílik kiváló lehetőség. 2013-ban a program keretében 5 intézeti kutató tartott előadást, a résztvevők száma alapján és visszajelzéseik szerint a későbbiekben is igény mutatkozik hasonló jellegű rendezvények lebonyolítására.

### **III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2013-ban**

A tárgyév során az intézet együttműködési megállapodást kötött a Kúriával. Ennek értelmében közösen szerveznek a jövőben egyes rendezvényeket, az intézet pedig (megfelelő honoráriumért) szakvéleményeket ad a Kúriának. Az első szakvélemény elkészítésére a tárgyév során már sor is került.

Ugyancsak együttműködési megállapodás született a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériummal, amelynek keretében a perelhúzásról szóló kutatási projektet három félstátus, valamint egy nagyobb nemzetközi konferencia megfinanszírozásával támogatja az intézetet a minisztérium. A kutatás eredménye egy angol nyelvű konferenciakötet lesz.

Az Alkotmánybírósággal történt megállapodás értelmében az alkotmánybírói munkatársak továbbképzésében számos kutató részt vehet.

További, le nem zárt tárgyalásokban vannak különféle együttműködési megállapodások céljával az Országos Bírósági Hivatallal, az Opten Kft-vel, a Budapesti Ügyvédi Kamarával és a Legfőbb Ügyészséggel, illetve az ügyészség kutatóintézetével, az Országos Kriminológiai Intézettel.

A tárgyévben a kutatók többsége számos hazai és nemzetközi tudományos társaság vagy tudományos folyóirat szerkesztőbizottságának tagjaként vett részt a tudományos közéletben. A munkatársak összesen 58 hazai és 42 nemzetközi tudományos társaságnak, továbbá 6 nemzetközi tudományos társaság magyar tagozatának a munkájában működtek közre. 2 hazai társaságban az elnöki, 1 nemzetközi társaságban a tiszteletbeli elnöki, 2 nemzetközi társaságban az alelnöki, továbbá 1 nemzetközi társaság magyar tagozatában a főtitkári tisztséget is betöltötték. A kutatók emellett 15 hazai és 9 külföldi tudományos folyóirat szerkesztőbizottságában foglaltak helyet, és 3 hazai folyóirat esetében a főszerkesztői vagy felelős szerkesztői feladatokat is ellátták.

2013-tól egy német állampolgárságú, a heidelbergi nemzetközi közjogi és összehasonlító alkotmányjogi Max Planck Intézet korábbi kutatója csatlakozott az intézet kutatói közösségéhez; az intézet jelenlegi igazgatója párhuzamosan a nevezett heidelbergi intézet kutatócsoport-vezetője is; az intézet egy másik kutatója pedig párhuzamosan a freiburgi büntetőjogi Max Planck Intézet tudományos munkatársa. Ez, valamint egy új osztrák és egy új amerikai kutató (mindegyikük 2013-ban kezdte jogviszonyát az intézetben) hozzájárul ahhoz, hogy a nemzetközi tudományos vérkeringésbe erősebben bekapcsolódjon az intézet.

Az intézet egyik projektje, az összehasonlító alkotmányjogi érveléstechnikával foglalkozó CONREASON Project első workshopja 2013 decemberében Heidelbergben került megrendezésre, második workshopja pedig 2014 februárjában Budapesten. A projekt eredményeként készülő kötet megjelentetésére a Cambridge University Press a tárgyévben szerződést írt alá a szerkesztőkkel (várható megjelenés: 2015 tavasza).

Kiemelésre érdemes, hogy 2013-ban egy kutatót az MTA közgyűlése rendes taggá választotta; egy másik kutató az MTA doktora címet nyerte el; egy kutató a jogelmélet valamennyi területét felölelő, nemzetközileg is számon tartott, több évtizedes tudományos, kutatói munkássága, eredményes oktatói, közéleti tevékenysége, példaértékű életpályája elismeréseként vehette át a Széchenyi-díjat; egy másik kutató 2013. augusztus 20-án Magyar Érdemrend Tiszti Keresztje kitüntetést kapott az új Polgári Törvénykönyv kodifikációjával összefüggő másfél évtizedes tevékenysége elismeréseként, továbbá egy másik kutatót a Magyar Érdemrend Tiszti Keresztjével tüntették ki a magyar büntetőjog és büntetőeljárás jog területén végzett magas szintű elméleti és jelentős gyakorlati munkásságáért, nemzetközileg is nagyra értékelt tudományos eredményeiért, valamint kiemelkedő iskolateremtő tevékenységéért. A modern jog-összehasonlítás paradigmái című pályamunkájáért egy kutató az MTA Ifjúsági díjában részesült, ugyanezen kutató a Ius Commune Case Books Horizontal Effects of Primary European Law c. kötetének munkálataiban mint szerkesztő és mint szerző is részt vesz.

Egy kutatót az Európa Tanács mellett működő Független Szakértők Bizottsága (Group of Independent Experts) 2013 szeptemberében, Strasbourgban tartott éves ülésén négy éves időtartamra a testület alelnökévé választották.

A munkatársak többsége jelentős oktatási tevékenységet végez a következő intézmények alapszakán, mesterszakán vagy doktori képzésében: Általános Vállalkozási Főiskola, Bécsi Egyetem, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Debreceni Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Heidelbergi Egyetem, Károli Gáspár Református Egyetem, Közép-európai Egyetem, Miskolci Egyetem, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Nyugat-Magyarországi Egyetem, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Pécsi Tudományegyetem, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Semmelweis Egyetem, Széchenyi István Egyetem.

A magas szintű oktatási tevékenység és a minőség bizonyítékeként hozható fel 147 elméleti kurzus és 117 gyakorlati kurzus, valamint az a 164 diplomamunka, amelyek megtartását, illetve témavezetését az intézeti kutatók vállalták a tárgyév során.

A tárgyévben az intézet 1 kutatója vezetett doktori iskolát, 15 kutató oktatott doktori iskolában, 9 kutató pedig törzstagként működött közre egyes doktori iskolák vezetésében. Az intézeti kutatók összesen 43 PhD-dolgozat témavezetését látták el a tárgyév során.

Az MTA és a vele intézményesített kapcsolatban lévő tudományos akadémiák, illetve kutatási központok közötti megállapodások jó alapot biztosítottak az intézet külkapcsolatainak ápolásához és a közös kutatások végzéséhez. A beszámolási évben folytatódott az együttműködés a cseh és az ukrán jogtudományi intézettel. A fentiekén túlmenően több munkatárs részt vett az Európai Alapjogi Ügynökség alapjogi kutatócsoportjának munkájában.

#### **IV. A 2013-ban elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása**

*MTA Lendület HPOPS - Magyarország közpolitikai lehetőségei az Európai Unióban* – a jogi keretek elemzése (2013. szeptember 1. - 2018. augusztus 31.) c. projekt a tárgyévben indult, és Magyarország közpolitikai lehetőségeit vizsgálja az Európa Unió jogrendszerének keretei között. A kutatás a kormányzat és más politikai szereplők által közvetlenül hasznosítható, stratégiai jelentőségű döntések előkészítésére alkalmas eredményeket ígér. A kutatócsoport a tárgyévben kezdte meg érdemi működését 6 fős személyi állománnyal, valamint a kutatást megalapozó és segítő kutatási infrastruktúra kialakításával.

Az OTKA K/105552 *A magyar lakosság jogtudata – elméleti és empirikus elemzése* (2012. október 1. – 2015. szeptember 30.) c. projekt folytatódott, a tárgyévben a szakirodalom és a korábbi hazai kutatások eredményeinek feldolgozása elkezdődött, illetve a kutatás elméleti kereteinek kidolgozását követően már egyes részeredmények publikálása is megtörtént, elsősorban angol nyelvű tanulmányok keretében.

*Red Network combating racism, xenophobia and intolerance* (2011. február 31. – 2013. január 31.) c. projekt a tárgyévben lezárult, amelynek eredményeként egy naprakész, internetről elérhető komplex adatbázis született, amely közli a RED Atlasz Magyarországra vonatkozó indikátorait, adatbázisát és dokumentumtárát.

Az *Európai Alapjogi Ügynökség Alapjogi Információs Hálózat* (FRALEX) égisze alatt folytatott kutatás (2011–2015) keretében a kutatók az Ügynökség megrendelésére éves beszámolókat, országjelentéseket és tematikus tanulmányokat készítettek, melyek közül 15 riportot önállóan jegyeztek, 2 riport esetében pedig szakértői tevékenységet végeztek.

#### **V. A 2013-ban megjelent jelentősebb tudományos publikációk**

1. Fekete Balázs: The Revival of Comparative Law in a Socialist Country: The Impact of Imre Szabó and Gyula Eörsi on the Development of Hungarian Comparative Law. REVIEW OF CENTRAL AND EAST EUROPEAN LAW 38:(1) 37-52. (2013)  
<http://real.mtak.hu/cgi/users/home?screen=EPrint::View&eprintid=9791>
2. Gajdusчек György: Civil Service in CEE Countries: Where Institutions do not Work?: A Subjective Account on and Interpretation of Session 4 of TED5. NISPACEE JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY 5:(2) 161-168. (2013)  
<http://real.mtak.hu/cgi/users/home?screen=EPrint::View&eprintid=10213>

3. Ganczer Mónika: Állampolgárság és államutódlás. Budapest; Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 342. (2013) (ISBN:978-615-5376-22-1)  
<http://real.mtak.hu/cgi/users/home?screen=EPrint::View&eprintid=9793>
4. Jakab András: Judicial Reasoning in Constitutional Courts: A European Perspective. GERMAN LAW JOURNAL 14. 1215-1278. (2013)  
<http://real.mtak.hu/cgi/users/home?screen=EPrint::View&eprintid=9832>
5. Koi Gyula: Évszázadok mezsgyéjén: Négy magyar közigazgatás-tudós útkeresése és életpéldája. Budapest: Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó, (ISBN:978-615-5344-41-1) (2013)  
<http://real.mtak.hu/cgi/users/home?screen=EPrint::View&eprintid=9792>
6. Lamm Vanda (szerk.): Nukleáris jog a 21. század első évtizedeiben. Budapest: Complex Kiadó, 177. (2013) (ISBN:978 963 295 339 7)  
<http://real.mtak.hu/cgi/users/home?screen=EPrint::View&eprintid=9794>
7. Nótári Tamás: Staatsdenken und forensische Taktik in Ciceros Ligariana. FUNDAMINA - A JOURNAL OF LEGAL HISTORY 1: 12-27. (2013)  
<http://real.mtak.hu/cgi/users/home?screen=EPrint::View&eprintid=9790>
8. Szalai Ákos: A magyar szerződési jog gazdasági elemzése. Budapest: L'Harmattan, (ISBN:978 963 236 716 3) 617. (2013)  
<http://real.mtak.hu/cgi/users/home?screen=EPrint::View&eprintid=9787>
9. Sente Zoltán: Érvelés és értelmezés az alkotmányjogban. Budapest; Pécs: Dialóg Campus Kiadó, (Institutiones Juris) (ISBN:978 615 5376 05 4) 256. (2013)  
<http://real.mtak.hu/cgi/users/home?screen=EPrint::View&eprintid=9834>
10. Tóth Mihály (szerk.): Híres magyar perbeszédok: A közelmúlt nevezetes vád- és védőbeszédei. Budapest; Pécs: Dialóg Campus Kiadó, (ISBN:978-963-9950-92-4) (2013)  
<http://real.mtak.hu/cgi/users/home?screen=EPrint::View&eprintid=9836>